

Familien som civilsamfundsaktør: Teoretiske perspektiver og empiriske eksempler

Temanummer: Familiepolitik

I denne artikel udfolder vi, hvordan familien kan bestemmes og karakteriseres i teoretiske perspektiver. Samtidig giver vi empiriske eksempler på en nyere samfundsmæssig projektrendens, hvor familien indskrives som en transformativ agent. Familien har historisk indtaget en paradoksal position i sociologisk teori og civilsamfundsforskning. På den ene side fungerer familien som en grundlæggende socialiseringsarena, der former individers værdier, deltagelseskompetencer og sociale relationer funderet i klasse og social baggrund. På den anden side er familien ofte blevet placeret uden for civilsamfundets domæne, fordi den forbindes med privathed, følelser og hierarki. Denne artikel belyser, hvordan forskellige teoretiske traditioner – fra konstruktivistisk familiesociologi til strukturfunktionalisme, psykosociale teorier og nyere civilsamfundsforskning – positionerer familien som en social institution og en civilsamfundsaktør. Familien må forstås som en kompleks, hybrid og historisk variabel aktør, der både styrker og udfordrer civilsamfundets normative idealer. Vi inddrager empiriske eksempler fra den aktuelle projektarena, som illustrerer og udfolder, hvordan familien i nyere tid både er genstand for og agent i løsningsorienterede forandringsprocesser. Hermed er familien skrevet ind i den institutionelle og forandringsdrevne interventionslogik, hvor samfundsmæssige og menneskelige problemer søges løst.

Keywords: civilsamfund, børnefamilier, interventionsaktør, netværkssvage familier

Familien som social konstruktion og funktionel samfundsbærer

Konstruktivistisk og moderne familiesociologi fremhæver, at familien ikke er en naturgiven og universel enhed, men en social konstruktion, der er historisk, økonomisk og kulturelt formet. Som en kernefamilie, der passer til og bidrager til de industrialiserede samfunds behov for mobil arbejdskraft, og som indholdsmæssigt i sine roller er formet af sin foranderlige samtid. Familieformer varierer på tværs af tid og rum og påvirkes af normer, politik, økonomi, historie og livsformer. Individualiseringstendenser i senmoderniteten betyder, at familien både er en enhed med køns- og aldersdifferentierede roller og i stigende grad bliver et valg frem for en skæbne og at institutionen rummer en mangfoldighed af former – fra kernefamilier til regnbuefamilier, papirløse par og kollektiver. Familien kan derfor ikke forstås som en universel struktur,

**LINDA
LUNDGAARD
ANDERSEN**
Professor, Institut
for Mennesker og
Teknologi, Roskilde
Universitet,
lla@ruc.dk

**HELLE HYGUM
ESPERSEN**
Chefanalytiker,
VIVE,
hees@vive.dk

men som en dynamisk og foranderlig institution, der kontinuerligt omformes af samfundsmæssige udviklinger (Power et al., 2018).

I den strukturfunktionalistiske tradition forstås familien som en central institution, der udfører nødvendige funktioner for samfundets stabilitet (Parsons & Bales, 1955). Familier socialiserer børn, reproducerer normer, tilbyder følelsesmæssig støtte og sikrer samfundets sammenhængskraft. Parsons' analyse af industrisamfundet fremhæver kernefamilien som en specialiseret enhed, der understøtter mobil arbejdskraft og en kønsdifferentieret arbejdsdeling. Selvom denne model i dag fremstår historisk situeret, statisk og normativt begrænset, har den desuagtet haft stor betydning for forståelsen af familiens funktionelle rolle i moderne samfund.

Marxistisk teori tilbyder også en strukturel analyse af familien som en institution, der opstår i takt med udviklingen af privatejendom og klassesamfund. I Engels' klassiske værk *The Origin of the Family, Private Property and the State* (1884) beskrives familien som et historisk produkt af økonomiske forhold, der tjener til at sikre arvefølge, reproducere arbejdskraft og opretholde patriarkalske magtstrukturer. Familien forstås her som en central mekanisme i kapitalismens reproduktion, hvor kvinders ubetalte omsorgsarbejde stabiliserer det økonomiske system. Feministisk teori bygger videre på denne analyse, men argumenterer for, at patriarkatet ikke blot er en afledning af økonomiske forhold, men et selvstændigt magtsystem. Hartmann (1979) beskriver forholdet mellem kapitalisme og patriarkat som et "dual system", hvor familien fungerer som en nøgleinstitution for reproduktion af kønnede magtforhold. Feministiske teoretikere som Chodorow (1978) og Federici (2012) fremhæver, at familien både producerer kønsidentiteter, organiserer reproduktivt arbejde og skaber emotionelle og sociale strukturer, der fastholder kvinders ulige position. Hvor marxismen primært fokuserer på familiens økonomiske funktioner, betoner feminismen familiens rolle som en arena for kønnet magt, intimitet og socialisering.

Selvom disse bestemmelser og beskrivelser af, hvordan familien kan forstås og fungere, kan synes fortidige og måske lidt ude af trit, er deres betydning og rækkevidde stadig markante. På den ene side har nutidens kernefamilie, som nævnt, udviklet og udvidet sig, både hvad angår kønsroller, kvinders og mænds mangesidige roller på arbejdsmarkedet og i familien, moderne forældreskaber og nye familiekonstellationer. På den anden side er forståelse af, hvordan disse skift i roller og funktioner, men også deres oprindelser, vigtig viden, som betoner, at nutidens familie ikke blot er en døgnflue, men har rødder i, hvordan vores samfund i århundreder har udviklet sig. Disse dybere liggende bestemmelser og funktioner kan iagttages i flere offentlige diskussioner. Den aktuelle diskussion af, hvilket ansvar familien har for, hvordan skolens børn formår at leve op til læringskrav og disciplineret samvær, trækker på et bagtæppe om familien som socialiserende enhed for arbejdsmarkedets kommende arbejdskraft. Eller diskussionen af unge som arbejdsmarkedstilpassede eller det modsatte, hvor unges anderledes tilgang til lønarbejdet og

arbejdsidentitet diskuteres. Her diskuteres også fra tid til anden, om familien har et ansvar herfor. Endelig illustrerer denne artikels emne om familien i civilsamfundet de samme dynamikker mellem fortid og nutid. Vi betoner her, at familien må forstås som en kompleks, hybrid og historisk variabel aktør, der både styrker og udfordrer civilsamfundets normative idealer – og at den aktuelle store interesse fra fonde og ministerier kan forstås med baggrund i familiens historiske, strukturelle og symbolske betydning.

Familien i spændingsfeltet mellem civilsamfundets normative idealer og den 'første skole'

Når vi zoomer ind på familien i civilsamfundet, er civilsamfundet traditionelt blevet defineret gennem idealer om frivillighed, rationalitet, offentlighed og demokrati (Espersen, 2024; Egholm & Kaspersen, 2020; Espersen et al., 2018; Boje, 2017). I princippet praktiserer familien ikke disse idealer, fordi den er privat, følelsesstyret, hierarkisk og normativt reguleret og har nogle andre funktioner (jf. afsnittet ovenfor). Dette skaber en teoretisk spænding, hvor familien på den ene side ses som civilsamfundets hjørnesteen – særligt i konservative traditioner, der bygger på forståelsen af familien og civilsamfundet som garant for social sammenhængskraft. Og på den anden side positioneres som civilsamfundets modsætning, fx i liberale og feministiske traditioner (Power et al., 2018). Denne dobbelthed har bidraget til, at familien længe har været marginaliseret i civilsamfundsteori, hvilket flere forskere betegner som en teoretisk blindhed.

Nyere forskning viser imidlertid, at familien fungerer som en mikro-civilsamfundsarena, hvor børn lærer om samarbejde, konfliktløsning, politiske samtaler, tillid og gensidighed. Familien er dermed en grundlæggende socialiseringsinstitution, der former civilsamfundets kvalitet og bæredygtighed. Ginsborg (2008) og Muddiman et al. (2020) fremhæver, at familiens hverdagspraksisser udgør fundamentet for senere civilsamfundsdeltagelse. Familien producerer social kapital og deltagelseskompetencer, som er afgørende for demokratisk engagement.

Der er også andre mere psykologiske vinkler. Familien kan også opfattes som en psykosocial arena, hvor psykologiske og relationelle teorier fremhæver familien som et følelsesmæssigt og relationelt system, hvor tilknytning, konflikter og identitetsdannelse finder sted. Familien rummer både trivsel og mistrivsel, og dens "skyggesider" – såsom hemmeligheder, tabuer og destruktive mønstre – kan have betydelige konsekvenser for individers livsbaner (Christensen, 2022). Dette perspektiv understreger, at familien ikke blot er en social institution, men også en psykosocial arena, hvor grundlæggende emotionelle dynamikker formes.

Selvom familien ofte placeres i den private sfære, indgår den således som aktør i en række gråzoner, hvor den private og den offentlige sfære overlapper.

Forældres deltagelse i skolebestyrelser, omsorgsarbejde i lokalsamfundet, frivillighed gennem børns fritidsaktiviteter og engagement i religiøse og kulturelle fællesskaber illustrerer, at familien fungerer som en hybridaktør. Disse praksisser udfordrer den klassiske idé om civilsamfundet som adskilt fra familien og viser, at familien er dybt indlejret i civilsamfundets institutionelle og sociale strukturer, som en historisk variabel aktør.

Set gennem civilsamfunds- og socialiseringsteori fungerer familien derfor som en (civilsamfunds)aktør på flere niveauer. På mikroniveau socialiserer familien individer til deltagelse. På mesoniveau indgår familier i netværk, foreninger og lokale fællesskaber. På makroniveau påvirkes familien af – og påvirker – samfundets institutionelle rammer. Muddiman, Power og Taylor (2020) argumenterer for, at familien er “overalt og ingen steder” i civilsamfundslitteraturen, og at dens betydning for social og politisk reproduktion er blevet undervurderet.

Familien som genstand for og agent i civilsamfundsbase- rede interventioner

I lyset af disse positioneringer af familien som hybrid civilsamfundsaktør – og de grundlæggende funktioner – er der i de senere år opstået en interesse blandt fonde og offentlige aktører for familiens funktionelle betydning som interventionsaktør i konkrete programmatisk indsatser. I dag finansierer både private fonde, stat og kommuner midlertidige programmer og indsatser i civilsamfundet, hvori familien både er genstand for og agent i ’familieinterventioner i civilsamfundet’. Der er i disse programmer ofte fokus på socialt sårbare børnefamilier, der er indlejret i en kontekst af udfordringer af social, psykosocial, læringsmæssig og psykologisk karakter, og som gennem aktiviteter og indsatser i civilsamfundet forventes at kunne styrkes til større integration på uddannelses- og jobmarkedet, bedre sprogudvikling hos mindre børn og større trivsel. Programmerne trækker derfor tydeligt på både tankegods og normative idealer af familien (jf. ovenfor), som har forandret sig over tid. Familiernes deltagelse i de civile fællesskaber har her ikke – som traditionelt – primært en funktionel demokratisk værdi, men anvendes i stedet som arena for sociale indsatser, der har til formål at skabe positive sociale forandringer i familien (Espersen, 2024; Espersen et al., 2018; Strandby et al., 2024). Familien som funktionel civilsamfundsaktør er her indlejret i en social kontekst og normativt tankegods om familien som enhed, der skaber udfordringer, som familieinterventionerne har til formål at løse. Det vil sige, at familien som civilsamfundsaktør positioneres som både problembærer og problemskaber på den ene side – og ressourcestærk agent for løsninger på egne sociale udfordringer på den anden side, både psykologisk og socialt.

Orkestrering af familiefællesskaber og frivillige i familiens private rum

I det følgende præsenteres en række eksempler på familieinterventioner i civilsamfundet. KFUM's sociale arbejde, og KFUM-spejderne har igennem en årrække udviklet såkaldte 'familieklubber' spredt ud over hele landet, som har samlet 5-10 familier hver 14. dag i eftermiddagstimerne i fællesskaber mellem både børnefamilier i sårbare positioner og mere ressourcestærke børnefamilier (Espersen et al., 2020, Pontoppidan et al., 2022). Familieklubberne har haft til formål at bryde den negative sociale arv for børnene ved at styrke familiernes muligheder for at udnytte egne ressourcer i fællesskabet med andre familier på tværs af sociale skel. Familieklubberne benævnes "Familier hjælper familier". Det indebærer, at familierne gennem fællesskaber med hinanden får adgang til andre ressourcer og muligheder end familiens egne og at alle deltagende familier forventes at bidrage aktivt til at løfte hinanden og fællesskabet gennem et frivilligt engagement. Samtidig med denne positionering af familier som problembærere og problemløsere for hinanden bygger 'familieklubberne' på den faglige og forskningsbaserede indsats De Utrolige År, der har til formål at forebygge adfærdsproblemer hos børn, lære børn sociale færdigheder og problemløsning og at støtte lærere og pædagoger i deres arbejde. I familieklubberne udfoldes således en hybrid kobling mellem det private (familien), civilsamfundet og et fagligt, professionelt og evidensbaseret regime, der legitimerer og omkranser familien som aktiv forandringsagent i eget liv, i fællesskab med andre.

Tilsvarende har Fonden for Socialt Ansvar også igennem en årrække drevet et program ved navn 'Positive læringsmiljøer i familien' for sårbare børnefamilier, hvor familier kontinuerligt mødes i måltidsfællesskaber i eftermiddagstimerne med fokus på læring gennem leg og forskellige former for guidance og uformel rådgivning (Mortensen et al., 2024). Også dette program har haft til formål at løfte sårbare børnefamilier ud af social udsathed gennem fællesskaber, med et større fokus på understøttelse af børnenes skolegang via tilrettelagte aktiviteter for hele familien. Familien som civilsamfundsaktør bliver her positioneret som arena for aktiviteter, hvor sårbare børnefamilier i fællesskab med hinanden kan støtte børns skolegang og bryde den negative sociale arv, gennem trygge læringsmiljøer. I begge tilfælde positioneres familiefællesskaber som kilde til styrkelse af sårbare børnefamiliers håndtering af hverdagsudfordringer og imødekomme af negativ social arv og sociale problemstillinger, hvis årsager og kontekst er indlejret i, men ikke oprindeligt udsprunget af, familierne selv.

Når en række civilsamfundsorganisationer tilbyder børnefamilier frivilligbaseret støtte træder civilsamfundet helt indenfor i de enkelte familiers private liv. Landsorganisationen HOME-START støtter småbørnsfamilier ved at matche dem med en frivillig familieven med det formål at gøre en forskel for familierne gennem besøg i hjemmet, og Mødrehjælpens indsats 'familieven' kombinerer frivillige familievenner med professionel støtte i Mødrehjælpens

rådgivningshuse (Strandby et al., 2024). I begge tilfælde afhænger den konkrete støtte af aftaler mellem den enkelte frivillige, organisationen og familien og kan handle om alt fra praktiske opgaver, styrkelse af netværk, støtte til konflikter mellem børn og forældre, måltidssituationer eller fritidsaktiviteter for hele familien (Strandby et al., 2023). Som i de to indsatser med familiefællesskaber er der her en forventning om, at frivilligbåren støtte og gensidighed mellem familien og den frivillige kan styrke familiernes ressourcer og imødekomme socialt og psykisk betingede udfordringer i familien.

Disse civilsamfundsbase­rede fællesskaber og indsatser har således alle positioneret familien som en funktionel aktør der indgår i interventioner, der har til formål at løfte familier, socialt og læringsmæssigt. 'Familieklubber' og 'Positive læringsmiljøer i familien' er begge familiefællesskaber, der er rammesatte som empowermentprojekter (Eliasoph, 2016), indeholdende en lang række dilemmaer mellem professionelle og faglige mål på den ene side og civilt engagement og partecipatoriske arenaer på den anden side, mellem frivilliges egne agendaer og sårbare borgergruppers behov, mellem at have ambitioner på sårbare børnefamiliers vegne og at skabe arenaer, hvor familierne selv kan byde ind med ressourcer og drømme og skabe ønskede aktiviteter og forandringer. Også HOME-Start og 'Familieven' er både baseret på idealer om gensidighed, tillid, peer-to-peer og uafhængighed af myndighedsansvar – og på objektive udvælgelseskriterier, procedurer, formelle afgrænsninger og forventninger om konkrete output. De civilsamfundsbase­rede familieinterventioner kombinerer familiernes private rum med de civilsamfundsbase­rede og professionelt tilrettelagte programmer og balancerer mellem instrumentalisering af det levede familieliv og civil understøttelse af empowerment og udvikling, præget af tillid, gensidighed, sårbarhed og medmenneskelighed, som vi finder det i både det civile og det private rum. Dertil kommer, at de på den ene side reproducerer kønsidentiteter, der er forankret i traditionelle familiemønstre. Der er stort set ingen fædre i familiefællesskaberne. Samtidig med at de styrker mødrenes rolle som hovedaktører i eget liv med valgmuligheder.

Spændingsfelter i familien som civilsamfundsbase­ret interventionsaktør

Rationaler og praksis i de to familieprogrammer og de hjemmebase­rede indsatser er således tydeligt ambivalente. Familieklubberne tager udgangspunkt i traditionelle narrativer om civilsamfundets egenskaber: Familieklubberne har til formål at styrke den lokale sammenhængskraft, som er afgørende for, at sårbare børn, unge og familier kan opleve ikke (kun) at være et objekt for professionel, offentlig indsats, men derimod (også) at være en bidragende og relevant part af lokale fællesskaber. Ifølge VIVEs evaluering af familieklubberne oplever mange af familierne deltagelsen som et frirum fra krav og forventninger både fra hverdagstrummerum og ulvetime med små børn og fra det offentliges myndighedsbehandling og forventninger om progression og udvikling (Espersen et al., 2020, Pontoppidan et al., 2022).

Men idet programmet er top-down tilrettelagt har familierne reelt ikke meget indflydelse og det er svært at få ambitionerne om fællesskaber på tværs af social klasse til at virke i praksis. Mens de sårbare børnefamilier giver udtryk for, at de gerne vil styrke deres netværk og høste nye venskaber, har de ressourcestærke børnefamilier allerede tilstrækkelig med venskaber og opfatter især familieklubben som et afslappet pusterum i en travl hverdag og som en socialisering af deres børn, der kan lære af at opleve familier, der er anderledes end dem selv. Det er kun enkelte af de sårbare børnefamilier, der høster varige netværk eller oplever mærkbare forandringer gennem deltagelse i familieklubberne. Men de oplever at blive set, mødt og anerkendt i lokalområdet og at have fået en stærkere forankring i det lokalområde, hvor de bor (Pontoppidan et al., 2022).

'Positive læringsmiljøer i familien' har til formål at øge chanceligheden for børn af familier i udsatte positioner gennem fokus på at familier kan støtte hinanden i at skabe rammer og strukturer for et godt familie- og børneliv (Mortensen et al., 2024). Familierne udtrykker i interview, at de har mere brug for uformel dialog og sparring med hinanden end for planlagte aktiviteter, og at de værdsætter et myndighedsfrit rum sammen med frivillige, der bruger deres erfaringsbaserede viden. Familierne lærer af hinanden i forhold til hverdagens udfordringer, men otte forløbsgange er for få til at understøtte varige netværk mellem familierne.

I begge programmer er ambitionen, at civilsamfundet gennem interventioner kan skabe grundlag for, at familiens trygge, private og følelsesstyrede rum kan danne ramme for empowerment, socialisering og læring, der kan løfte familierne og deres børn ud af sociale problemer og samtidig styrke deres demokratiske kompetencer og sociale kapital. Problemløsningskapaciteten i familiefællesskaber i forhold til sociale problemer af strukturel karakter er imidlertid begrænset. Men positiv støtte fra frivillige og ligesindede kan have en afgørende psykosocial betydning for en families tilgange til og forståelser af sociale problemstillinger og dermed bidrage til familiers udvikling.

Konklusion

Igennem vores teoretiske og empiriske eksempler har vi præsenteret familien som en kompleks og flerdimensionel institution, der ikke kan reduceres til enten privat sfære eller til en civilsamfundsaktør. Tværtimod viser forskningen, at familien både kan styrke civilsamfundet gennem omsorg, deltagelse og værdiformidling og svække det, hvis normer er ekskluderende eller reproducerer ulighed. Familien må derfor forstås som en hybrid aktør, der befinder sig i spændingsfeltet mellem privathed og offentlighed, mellem tradition og forandring, og mellem stabilitet og konflikt. At bringe familien tilbage i civilsamfundsteorien er afgørende for at forstå, hvordan sociale fællesskaber, demokratiske kompetencer og social kapital faktisk skabes og reproduceres, og hvordan spændingen mellem privat, civil og professionel resultatoriente-

ring påvirker familiernes levede liv. På den ene side bidrager familien som civilsamfundsaktør til, at sårbare børnefamilier ikke alene er objekt for indsatser, men derimod kan indtræde i et civilt rum af væren uden krav – og på den anden side kan sætte sig selv i centrum som agent for positive forandringer.

Civilsamfundets interventioner er dog ikke tilstrækkelige til at løse sociale strukturelle udfordringer, der er funderet i ulighed, og civilsamfundets fællesskaber har en normativ værdi som fællesskaber på fællesskabernes præmisser uden mål om konkrete output. Som en af de netværkssvage og sårbare børnefamilier i en familieklub fortæller i et interview: hun og hendes families deltagelse i en familieklub handler først og fremmest om at opleve, at hun hører til og bliver set og mødt i lokalområdet (Pontoppidan et al., 2022). Positioneringen af familierne selv som løsning på egne sociale udfordringer kan ikke stå alene, og der er risiko for at instrumentalisere det levede private liv i familierne. Det er netop frirummet fra krav og forventninger, som de sårbare børnefamilier værdsætter i familiefællesskaberne. Når familien som civilsamfundsaktør skrives ind i den institutionelle og forandringsdrevne logik, hvor problemer løses, kræver det således samtidig en balancering af fællesskabernes normative demokratiske betydning. Vores teoretiske placering af familien bidrager både til besindelse og til forandring. Som vi har illustreret, kræver det multimode tilgange af samfundsmæssig, økonomisk, kulturel og privatsfære karakter at ændre eller videreudvikle familiens funktioner og dysfunktioner. Samtidig viser historien og den aktuelle moderne familie, at der netop over tid er foregået en række betydningsfulde forandringer og rekonfigurationer.

Referencer

- Andersen, L.L. (2018). Neoliberal drivers in hybrid civil society organisations: Critical readings of civiness and social entrepreneurship. I Masoud Kamali & J.H. Jönsson (red.), *Neoliberalism, Nordic Welfare States and Social Work* (s. 43–52). Routledge.
- Boje, T.P. (2017). *Civilsamfund, medborgerskab og deltagelse*. Hans Reitzel.
- Chodorow, N. (1978). *The Reproduction of Mothering*. University of California Press.
- Christensen, G. (2022). Familieudfordringer: teoretiske bidrag til forståelse af familiens skyggesider. *Kognition & Pædagogik*, 124, s. 50–59.
- Engels, F. (1884). *The Origin of the Family, Private Property and the State*.
- Eliasoph, N. (2016) The mantra of empowerment talk: an essay. *Journal of Civil Society*, Volume 12, 2016 - Issue 3: The Participatory Democracy Turn
- Egholm, L. & Kaspersen L.B. (2020). Civil Society: Between Concepts and Empirical Grounds. In *Civil Society: Between Concepts and Empirical Grounds*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429323881>
- Espersen, H.H. (2024). *Civilsamfundet i den offentlige samskabelsesdagsorden. Deltagelse og styring i udvalgte samskabelsesinitiativer i danske kommuner*. Ph.d.-skolen for Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet. www.academicbooks.dk
- Espersen, H.H., Andersen, L.L., Olsen, L. & Tortzen, A. (2018). *Understøttelse og udvikling af det frivillige sociale arbejde*. VIVE Det Nationale Forsknings og Analysecenter for Velfærd.
- Espersen, H.H., Friis-Hansen, M., Nygaard Solvang, J., Thorsager Jensen, M., Iversen, K., Prescott Bossano, A. (2020). *Hele Danmarks Familieklub #bedresammen – En analyse af deltagelse, udbytte og organisering af lokale familiefællesskaber*. VIVE Det Nationale Forsknings og Analysecenter for Velfærd.
- Ginsborg, P. (2008). “Only connect”: Family, gender, and civil society in twentieth-century Europe and North America. I K. Hagemann, S. Michel & G. Budde (red.), *Civil society and gender justice: Historical and comparative perspectives* (s. 153–189). New York, NY: Berghahn Book

- Hartmann, H. (1979). The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism. *Capital & Class*, 3(2), s. 1–33.
- Muddiman, E., Power, S. & Taylor, C. (2020). Reframing civil society and the family. *Civil Society and the Family*, s. 177–184.
- Mortensen, N.P., Espersen, H.H. & Andersen, S.F. Andersen (2024). *Positive læringsmiljøer i familien – Et metodeudviklingsprojekt i civilsamfundet for familier i udsatte positioner*. VIVE Det Nationale Forsknings og Analysecenter for Velfærd.
- Parsons, T. & Bales, R.F. (1955). *Family, Socialization and Interaction Process*. Glencoe, IL: Free Press.
- Pontoppidan, M., Thorsager Jensen, M., Friis-Hansen, M., Nygaard Solvang, Arnfred, J. & Espersen, H.H. (2022). *Hele Danmarks Familieklub #bedresammen – Analyser af familier og frivillige efter deltagelse i familieklub*. VIVE Det Nationale Forsknings og Analysecenter for Velfærd.
- Power, S., Muddiman, E., Moles, K. & Taylor, C. (2018). Civil society: Bringing the family back in. *Journal of Civil Society*, 3(14), s. 193–206. <https://doi.org/10.1080/17448689.2018.1498170>
- Strandby, M., Mortensen, N.P. & Mikuta M.I. (2023) *Hjemmebaserede indsatser i civilsamfundet for sårbare og udsatte småbørnsfamilier – Erfaringsopsamling af syv frivillige sociale organisationer og foreningers støtteindsatser*. VIVE Det Nationale Forsknings og Analysecenter for Velfærd.